
pomemben priročnik za vse, ki se ukvarjajo in soočajo s procesom fleksibilizacije trga delovne sile in njegovimi posledicami. Namenjena je širšemu krogu bralstva, od študentov, oblikovalcev različnih politik, predvsem socialne, zaposlitvene in ekonomske kot tudi menedžerjem, ki se na ravni podjetij srečujejo s procesi fleksibilizacije. Le razumevanje pojava nam mogoča tudi učinkovito in uspešno soočanje z njim, kjer slednje pomeni upoštevanje socialnih in ne le ekonomskih kriterijev.

Franc TRČEK

Adam N. Joinson

Understanding the Psychology of Internet Behavior: Virtual Worlds, Real Lives

Palgrave Macmillan, Houndmills 2003, str. 224, \$24.95 (ISBN 0-333-98468-4), \$75.00 (ISBN 0-333-98467-6)

S transformacijo interneta iz subkulturnega prostora in medija družbenega delovanja v množični medij se je sredi prejšnjega desetletja pojavilo številno žurnalistično "dušebrižništvo" o negativnih učinkih nove oblike posredovanega komuniciranja. Pri tem se je običajno opisovalo nove možnosti, ki jih internet omogoča na področju pornografije. Z naraščanjem uporabe pa je naraščalo tudi število člankov o zasvojenosti z internetom kot novi družbeni patologiji oz. bolezni, ki jo prinaša s seboj ta nova informacijska tehnologija. Pri opisih konkretnih primerov se je pisalo o spremenjenih, napadalnih vzorcih vedenja na Internetu ter o zavajajočih lažeh pri samoprezentacijah, ki so pogosto vodile do smešnih, če že ne tragikomičnih situacij po odločitvah za spoznavanja v fizičnem prostoru.

V svoji monografiji Adam N. Joinson, predavatelj na Institute of Educational Technology pri Open University, poskuša podati znanstveno nevtralno oceno (spremenjenih) vedenjskih vzrocev v kibernetnem prostoru. Pri svojem poskusu želi odgovoriti na vrsto izhodiščnih vprašanj. Ali uporabniki lažejo v kibernetnem prostoru? Ali je zasvojenost z internetom res tako

množičen in nevaren problem? Kdaj smo zasvojeni? Ali nam soudeležba v virtualnih skupinah prinaša več problemov ali več zadovoljstva, če navedem le nekatere od njegovih izhodiščnih vprašanj. Pri odgovarjanju na zastavljena izhodiščna vprašanja avtor analizira raznovrstne rezultate eksperimentalne psihologije, hkrati pa analizira izbrane študije primerov konkretnih uporabnikov. Avtorjev pristop je ne le kratkočasno berljiv, ampak zaradi omenjene dvojnosti tudi zelo zanimiv, ker skozi študije primerov pogosto relativizira številne eksperimentalno dosežene ugotovitve (socialnih) psihologov.

V poskusu odgovora na zastavljena izhodiščna vprašanja je avtor tudi zelo sistematično pregleden, kar občasno postaja že moteče, ko na primer zastopoma navaja (pre)številne ugotovitve eksperimentov, ki so bili običajno izvedeni na majhnem številu oseb in še to praviloma na lastnih diplomskih študentih navajanih avtorjev. Ta doslednost navajanja in povzemanja pogosto postane moteča, če bralec želi izluščiti bistvene ugotovitve.

Eden ob boljših delov monografije pa je dejstvo, da Joinson pogosto navaja primere, povezane z uvajanjem predhodnih tehnologij posredovanega komuniciranja, t.j. telegrafa in telefona. Tako že v uvodnem poglavju - za razliko od običajnih pristopov v družboslovnih monografijah o internetu, ko avtorji napolnijo petino do četrtno obsega dela z dolgočasnimi in dobro znanimi opisi o razvoju in tehnikalijah - avtor začne s kratkimi orisi družbenomoralistične konstrukcije "škodljivosti" uporabe telegrafa in telefona, ki so nastajale ob njunem uvajanju. Tako je na primer zanimivo branje o flirtanju med telegrafisti, kar je bil kar množična in s strani javnega mnenja neodobravajoča praksa. Po svojih učinkih in odzivih javnosti skorajda dobesedno identična aktualnim zapiskom o internet flirtanju.

Po uvodnem poglavju se avtor v nadaljevanju ukvarja: z dekonstrukcijo tehnicistično determinističnih pristopov razlag o vedenju v kibernetnem prostoru, ki v svojih razlagah vedenjskih vzrocev izhajajo predvsem iz "narave" tehnologije same po sebi; z negativnimi aspekti družbenih inter-

akcij na internetu, kjer se sprašuje med drugim tudi o idealiziranosti samopredstav v kibernetičkih prijateljstvih, o depresijah in pornografiji na internetu kot negativnih straneh vsakdanjega delovanja v kibernetičkem prostoru, o pozitivnih učinkih vedenjskih vzrocev, ki se razvijajo v kibernetičkih skupnostih (npr. zlasti pri drugače družbeno marginaliziranih skupinah), o vprašanju virtualnih skupnostih in zlasti o popularnem vprašanju o dejanski moči skupinske pripadnosti v virtualnih skupnostih. Pri svojih sekundarnih analizah že opravljenih raziskav in študij primerov je Joinson običajno skeptičen in kritičen do zaključkov eksperimentalnih psihologov, ki na osnovi maloštevilčnih eksperimentov poskušajo prehitro dati posplošene sklepe.

Branje teh ugotovitev, ki jih avtor povzema, so tudi najbolj dolgočasni fragmenti recenzirane monografije. Zlasti se ob njih v domači družboslovnometodološki tradiciji izpostavljanja "represenzativnosti raziskovalnih vzorcev" recenzentu pojavlja utemeljen dvom o dometih eksperimentalne vedenjske psihologije. Predvsem vprašanje, kako resno lahko jemljemo posplošitve raziskav, izvedenih na peščici dodiplomskih študentov, ki jih v eksperimentalnih situacijah običajno postavljamo v diskusije o velikih, moralistično obremenjenih temah. Kot ugotavlja tudi Joinson sam, je zlasti problematično, da v predeksperimentalnih situacijah pogosto ni natančnega ugotavljanja vrednotnih izhodišč v eksperimente vključenih akterjev.

Na osnovi kritično predstavljenih spoznanj pa avtor sam v zaključnem vsebinskem poglavju poda lastni pristop razumevanja vedenjskih vzorcev uporabnikov interneta. Pri tem izhaja iz uporabnikov samih. Ključne za razumevanje se mu zdijo motivacije konkretnih uporabnikov. Seveda se avtor zaveda, da gre za raznovrsne in številne motivacije, vendar je vsekakor razumevanje le-teh ključno za razumevanje konkretnih vedenjskih vzorcev. Skupno pa jim je, da konkretni posamezniki iščejo v kibernetičkih odnosih družbo s sorodnimi akterji, s tem tudi (re)produkcijo pomenov oz. njihovih identitet in skozi to tudi občutek obvladovanja stvarnosti, t.j. (samo)kontrolno

nad njimi samimi. Čeprav gre za preprost in lahko rečemo zdravorazumni model, je po mnenju recenzenta, verjetno bolj učinkovit kot ostali predeterministični poskusi kompleksnega podajanja problematike.

V zaključku avtor pušča prostor za odgovore na uvodno postavljena vprašanja. Pri tem opozarja, da je verjetno še prezgodaj za posploševanja. Predvsem na odgovor, v kolikšni meri (novi) vedenjski vzorci v kibernetičkem prostoru dolgoročno spreminjajo tudi vedenja konkretnih uporabnikov nasploh. Avtor v zaključku ugotavlja, da bomo še vedno na osnovi pristopa podaljševanja trendov poskušali ugotavljati bodoče trende. Takšne napovedi se bodo verjetno v neki časovni točki izkazale vsaj za nezanesljive, če že ne za napačne, vendar pa je, kljub temu, psihološko raziskovanje interneta pomembno. Med drugim so izplen psihologije interneta tudi informacije, ki so koristne za načrtovanje bodočih tehnologij. Da je motivacijski dejavnik eden od ključnih tudi za preseganje digitalne ločnice, nam kažejo številni primeri manka vsebin in nerazumevanja potreb uporabnikov s strani načrtovalcev spletnih strani in portalov.

Monografija Adama N. Joinsona, ki je, mimogrede, s strani internet recenzentov ocenjena s številnimi superlativi, je v celoti gledano zanimivo in kratkočasno branje tako za družboslovca, ki se ukvarja s sorodno problematiko, kot tudi za širši krog bralcev. Očitno je institucionalni okvir, iz katerega izhaja avtor pozitivno vplival na slog pisanja, kar je pripomoglo, da je monografija ena najbolj prodajanih. Vsekakor lahko sklenemo recenzijo z ugotovitvijo, da je Joinson na obvladljivi količini strani podal zanimiv pregled raziskovanja novega prostora družbenega delovanja s strani psihologov in socialnih psihologov. Problem obsedenosti z zagotavljanjem objektivnosti, ki ga recenzent (pre)pogosto zasledi pri opisovanju eksperimentalnih situacij, pa je - ob poznavanju fenomenologije obravnavanih raziskovalnih problematik ter ob prebiranju zaključkov - tisti najslabši del monografije. Skozi to šibkost pristopov nam avtor zelo korektno pokaže, kako zelo so rezultati odvisni od izhodiščnih predpostavk, kar

družboslovci prepogosto pozabljamo. Ob kratkočasnem prebiranju relevantne tematike si lahko postavimo še vprašanje, kam nas pelje citatomanija kot ključni vir dokazovanja lastne strokovnosti?

Lucija MULEJ

Franc Mali

Razvoj moderne znanosti: Socialni mehanizmi

Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2002, str. 174, 3.700,00 SIT (ISBN: 961-235-111-2)

Postmoderna kot čas izrazitih sprememb ožjega in širšega družbenega prostora ne predstavlja zgolj izziva na makro ravneh, pač pa spreminja centre delovanja in odločanja, ki navsezadnje temeljijo na znanosti, odrešilni bilki racionalističnega sveta. Vendar pa se mesijanska vloga znanosti morda spreobrača v apokaliptično, saj postaja vse bolj jasno, da je pomen družbenih dejavnikov v kontekstu znanosti odigral pogojevalno in usmerjevalno vlogo, kar velja še danes in je morda najbolj očitno v razpravah o genski manipulaciji.

Cilj Franca Malija je zlasti eksplicitna obravna družbenega ozadja, in sicer na vseh področjih obravnave, torej od klasične (staroveške) znanosti do razvoja moderne (novoveške) znanosti. Prav tako opozarja na številne napačne interpretacije v razumevanju odnosa med družbo, politiko in znanostjo, kar prikaže na podlagi empiričnega gradiva in teoretskih izhodišč. Ko govorimo o moderni znanosti, je bistvo spoznavne relevantnosti prepoznavanje širših družbenih dejavnikov in internih socialnih mehanizmov delovanja sistema znanosti.

Če začnemo z antično mislijo, je koncept znanosti vezan na kategorijo dokazljivosti in posredovanosti, kar vpelje zahtevo po izpeljanem oz. utemeljenem vtidenju. S tem se postopoma začne uveljavljati pojem znanosti in nemški klasični filozofiji naj bi pripadala zasluga za sintezo pojma znanosti kot sistema in metode. Franc Mali na tem mestu komparativno sooča izsledke Sokrata, Platona in Aristotla in s tem prikaže

težavnost jasnih in nedvoumnih tipologizacij zgodovinskih načinov mišljenja.

Sledeč kronološki niti razvoja problematizira evropocentične predpostavke o zahodnih temeljih moderne znanosti, s čimer nas opozarja na izvornost znanstvenosti v primerjavi z dognanji kitajskega, arabskega in drugih svetov. Izpostavi sociološke avtoritete kot sta Weber in Merton, nenazadnje pa opozori na neenotnost jezika, kjer zaton latinščine in vzpon nacionalnih jezikov pomeni gradbeni temelj znanosti.

Kot družbeno-institucionalne težnje razvoja akademska faza z inherentno karakteristiko ustvarjanja novega znanja v prvi vrsti elaborira procese družbene dediferenciacije, kjer je prišlo do spajanja praktičnega, eksperimentalnega in teoretičnega znanja (Academia dei Lincei, Royal Society, Academie des Sciences itd.).

V 19. stoletju se prve kvantne spremembe univerz (paradoks dvojne vrste) zgodijo ravno v Nemčiji, kjer gre za tip univerze Humboldt. Čeprav so bili zametki takšnih korakov osnovani tudi drugod (francoski "ecole"), je temelj dokončne institucionalizacije poklicne vloge znanstvenikov potrebno postaviti v čas Humboldtovih univerz. Tu je bila dokončno priznana poklicna funkcija znanstvenika, in univerzitetni učitelj je bil po definiciji tudi znanstvenik.

Iz tipa Humboldt nas Franc Mali elegantno popelje v situacijo 20. stoletja z dramatičnimi spremembami vseh internih in ekspertnih parametrov znanstvenega delovanja, kjer je ključni dejavnik transformacije recipročni odnos med znanostjo in tehnologijo. Označevanje teh tranzicijskih procesov je različno; avtor izpostavi Fullerjevo poimevanje industrializacije znanosti, de Solle Priceovo obdobje velike znanosti (big science), kjer gre zlasti za strukturno, t.j. kvalitativno spremembo v družbenem delovanju in organizaciji sodobne znanosti (projekt Manhattan).

Prejšnje stoletje je namreč prineslo ogromne spremembe informacijskih in organizacijskih struktur, o čemer priča Lotkejev zakon, prav tako pa družbena profesija predstavlja odmik od utečenih vzorcev, saj današnji znanstvenik nastopa kot menedžer (Silicon Valley, Los Alamos). Gre